

DE REIGER

GIORGIO BASSANI – HET VERHAAL VAN FERRARA

Binnen de muren

De gouden bril

De tuin van de familie Finzi-Contini

Achter de deur

De reiger

De geur van hooi

Giorgio Bassani

De reiger

Vertaald door Tineke van Dijk

2018

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

De vertaler ontving voor deze vertaling een werkbeurs van
de Stichting Fonds voor de Letteren.

Copyright © 1980 erven Giorgio Bassani
Copyright Nederlandse vertaling © 1998, 2018 erven Tineke van Dijk
Zevende druk 2018
Oorspronkelijke titel *L'airone* (oorspronkelijke uitgave: 1968 en
1976)
Oorspronkelijke uitgave Mondadori, Milaan
Omslagontwerp Moker Ontwerp
Omslagillustratie Ferdinando Scianna/Magnum Photos/Hollandse
Hoogte
Foto auteur Mario De Biasi/Mondadori Portfolio via Getty Images
Vormgeving binnenwerk Peter Verwey, Heemstede
Druk Bariet Ten Brink, Meppel
ISBN 978 94 031 0270 2
NUR 302

debezigebij.nl

Deel I

Niet meteen, maar met enige moeite uit de bodemloze put van de bewusteloosheid omhoogkomend stak Edgardo Limentani zijn rechterhand uit naar het nachtkastje. Het reiswekkertje dat Nives, zijn vrouw, hem drie jaar geleden in Basel voor zijn tweeënveertigste verjaardag had gegeven bleef met korte tussenpozen piepen in het donker, doordringend, al was het dan niet hard. Hij moest het afzetten. Limentani trok zijn arm terug, opende zijn ogen en draaide zich op zijn zij, steunend op zijn elleboog, om zijn linkerarm uit te strekken. En terwijl zijn vingertoppen het zachte, al enigszins versleten suède van de Jaeger raakten en hij het alarmknopje indrukte, zag hij aan de stand van de fosforescerende wijzers hoe laat het was. Vier uur: precies zo laat als hij zich de vorige avond had voorgenomen wakker te worden. Als hij bijtijds in Volano wilde zijn had hij geen minuut te verliezen. Opstaan, naar de wc, wassen, scheren, aankleden, wat koffiedrinken enzovoort: al met al zou hij zeker niet voor vijven klaar zijn om in de auto te stappen.

Ten slotte, toen hij het licht had aangedaan en rechttop in bed zittend langzaam om zich heen had gekeken, overviel hem een moedeloosheid die maakte dat hij geneigd was de hele zaak te vergeten, niet weg te gaan.

Misschien kwam het door de kou, of doordat de plafondlamp te weinig licht gaf, maar in elk geval zag de kamer waarin hij had geslapen sinds zijn kindertijd – afgezien van een kor-

te periode vlak na zijn trouwen, en afgezien van die anderhalf jaar in Zwitserland natuurlijk – er vreemder en somberder uit dan ooit. De donkere kast, hoog, breed en buikig (zijn moeder noemde hem altijd de ‘bolle kast’), die een groot deel van de linkerwand in beslag nam; de zware commode tegen de rechterwand, met daarboven de kleine ovale spiegel die zo dof was dat je er zelfs te weinig in zag om je das te kunnen strikken; het pronkkastje voor de geweren tegenover hem, van mahonie en glas, nietig naast het grijze, verticale profiel van het gordijn; de stoelen; de verrijdbare klerenstandaard waarover zijn moeder gistermiddag, ruim een halve dag van tevoren, zijn wollen hemd plus lange onderbroek had uitgehangen (de rest van het jachtkostuum, laarzen inbegrepen, had ze maar liever in de badkamer klaargelegd); de passe-partouts – zijn doctorsbul en verscheidene foto’s, voornamelijk genomen in de bergen – die her en der aan de muren hingen: alle meubels, alle snuisterijen, alle dingen waar zijn oog op viel stoorden hem, ergerden hem. Het was alsof hij ze voor het eerst zag. Of juist gezegd, alsof hij nu pas het miezerige, het afstotende, het absurde ervan opmerkte.

Hij gaapte. Streek met zijn hand over de baardstoppels op zijn wangen en kin. Toen schoof hij de dekens van zich af, zette zijn voeten op de grond, pakte de camelkleurige wollen kamerjas van een stoel, trok hem aan over zijn pyjama, schoot in zijn pantoffels, en een paar seconden later stond hij voor het raam en wierp door de halfopen luiken een blik op de binnenplaats.

Veel was er niet te zien. Het was zo donker op de binnenplaats dat hij de put, in het midden, nauwelijks kon onderscheiden. Maar uit het keukenraam van de conciërgewoning, van Manzoli en zijn vrouw, kwam een streep wit licht, zo helder dat het tot de bovenkant van de hoge muur langs de via Montebello reikte, tot de toppen van de grote klimroos die ’s zomers de binnenkant van de muur vrijwel geheel

bedekte. De sirocco schudde eraan, blies bij vlagen door de dunne, lichte ranken die schoksgewijs bewogen, alsof er nu en dan een stroomstoot doorheen voer. Het regende niet. Zolang het bleef waaien ging het niet regenen.

Hij wendde zijn blik naar de buitengang. De deur van het benedenhuis, waar de Manzoli's woonden, was opengegaan. Ook daaruit kwam licht (veel minder helder dan het licht uit het keukenraam), waartegen zich weldra een gebogen, goed ingepakte gestalte aftekende.

‘Romeo is al op,’ mompelde hij.

Roerloos en aandachtig volgde hij nu de bewegingen van de conciërge. Hij zag hem naar het smeedijzeren hek tussen de galerij en de binnenplaats lopen, de ene helft openzetten, naar buiten gaan, omhoogkijken naar de donkere hemel en ten slotte, blijkbaar omdat hij hem, de baas had gezien, zijn pet afnemen.

Hij deed de dubbele ramen open, duwde tegen de luiken (en werd overvallen door een vlaag vochtige, zachte, haast warme wind), leunde naar buiten om ze vast te zetten tegen de muur.

‘Goedemorgen,’ zei hij tegen de conciërge terwijl hij zich weer oprichtte. ‘Wilt u Imelde vragen, als ze al op is, om koffie voor me te maken?’

‘Dus u gaat, meneer de advocaat?’ vroeg Manzoli, net als hij rustig en zacht sprekend.

Hij knikte, sloot toen de buitenste ramen. Op het moment dat hij zich van de vensterbank losmaakte zag hij nog juist hoe Romeo opnieuw zijn pet afnam. Hoeveel jaar waren de Manzoli's al niet bij hen in dienst? vroeg hij zich af terwijl hij naar de badkamer liep, in het voorbijgaan een ogenblik afgeleid door de rustige schittering van de geweerlopen achter de ruitjes van het pronkkastje. En hij kwam tot de slotsom dat de Manzoli's onderhand veertig jaar bij hen in huis moesten zijn, om en nabij.

Hij trok zijn kamerjas uit, hing hem aan de haak die boven aan de deur was bevestigd, liet de wasbak vollopen met warm water, haalde zijn scheergerei uit het leren etui. Intussen bekeek hij zichzelf in de spiegel.

Dat gezicht was het zijne; en toch stond hij ernaar te kijken alsof het van een ander was, alsof zelfs zijn eigen gezicht hem niet toebehoorde. Nauwkeurig en kritisch controleerde hij alle bijzonderheden: het kale, bolle voorhoofd; de drie horizontale, evenwijdige rimpels die bijna van slaap tot slaap liepen; de fletse blauwe ogen; de dunne, te hoge wenkbrauwbogen die het gezicht als geheel een permanent onzekere en besluiteloze uitdrukking gaven; de tamelijk forse neus, wel mooi, goed gevormd, aristocratisch; de dikke, vooruitstekende, wat vrouwelijke lippen; de kin waarvan de punt werd ontsierd door een soort kuiltje in de vorm van een komma; de baksteenrode kleur van de lange, ontevreden wangen vol diepzwarte, haast blauwzwarte baardstoppels. Wat was ook zijn gezicht miezerig en afstotend en absurd! Zijn moeder had altijd beweerd, vol trots – natuurlijk, dat hij op de voormalige koning Umberto leek. Kon zijn. Maar één ding stond vast: als de socialistisch-communistische opmars bleef doorgaan (en hij zag werkelijk niet wie dat zou kunnen tegenhouden. De Gasperi? Met die kop van hem?) zouden alle eigenaren van landbouwbedrijven van een zekere omvang – en de Limentani's, met een landgoed als La Montana van meer dan vierhonderd hectare, hoorden daar zonder meer bij – weldra gedwongen worden af te treden.

Hij zeepte zich in, beginnend bij de punt van zijn kin. En terwijl de lijnen van zijn gezicht een voor een onder het schuim verdwenen dacht hij weer aan de jachtpartij van de komende dag, waar hij nu nog meer dan eerst tegen opzag.

Hij wilde het toch zelf. Waarom eigenlijk? Waarvoor? Was het niet veel beter om dat hele idee van de jacht, dat

schieten vanuit een ton,* nu eindelijk eens uit zijn hoofd te zetten? Zijn neef Ulderico Cavaglieri bijvoorbeeld had het allang voor gezien gehouden, ondanks dat hij in Codigoro woonde, vlak bij de kustmeren dus, en ondanks dat hij nu, gesteund door het grote, patriarchale, katholieke gezin dat hij in vijftien jaar had opgebouwd, zelfs maling kon hebben aan de communisten, zoals hij destijds maling had gehad aan de fascistten van Salò en aan de Duitse ss'ers. In '38, de herfst van '38, direct nadat de rassenwetten van kracht waren geworden (net veertig was hij toen, Ulderico, terwijl hijzelf nu vijfenveertig was), had hij gezegd basta, hij liet zich geen wapenvergunning weigeren! Hij had gewoon geen verlenging aangevraagd. En in '45, na de bevrijding, was hij niet zo stom geweest om er weer mee te beginnen.

Hij schoor zich met de gebruikelijke zorg waarna hij, terwijl het bad volliep, zijn pyjamabroek uittrok en op de wc ging zitten. Zich ontlasten: de laatste jaren ging het wat moeizaam 's morgens, en als het niet lukte – omdat hij de vorige avond te veel gegeten had of omdat hij te vroeg was opgestaan – had hij daarna de hele dag een slecht humeur, hij kreeg er zelfs hartkloppingen van. Natuurlijk was het mis die ochtend. Maar zó kon hij toch niet weg! Dan liep hij het risico onderweg te moeten stoppen en zich misschien niet eens te kunnen wassen.

Hij bleef dus zitten, en intussen hield hij een oogje op het stijgende peil van het water dat in de badkuip kletterde. Hij dacht aan de jacht op de kustmeren, aan hoe het voor de oorlog was en hoe het nu geworden zou zijn. Voor de oorlog, herinnerde hij zich, kon een heer uit Ferrara die op zondag

* Op de kustmeren in de Po-delta wordt bij de traditionele vogeljacht gebruikgemaakt van grote tonnen die op of naast kleine eilandjes zijn verankerd in de modder; de jager zit in de ton en schiet van daaruit de vogels neer, de begeleider gaat na afloop met zijn boot rond om de neergeschoten vogels te verzamelen.

wat wilde gaan schieten in de omgeving van Codigoro of Comacchio zonder meer rekenen op een goede ontvangst en op ieders respect. Bovendien, wat de praktische kant van de zaak betrof, de organisatie, bleek ter plaatse alles tot in de puntjes te zijn geregeld – en het was duidelijk dat het altijd zo geweest was, eeuwenlang – om te zorgen dat die heer zich gemakkelijk kon bewegen, zitten, eten en drinken, kortom, alles vond wat hij nodig had. Maar tegenwoordig? Het was tegenwoordig heel riskant om in een auto op het platteland te komen (net als in '19 en '20 was het al voorgevallen dat iemand een brok puin door de voorruit had gekregen, van achter een heg gegooid door een onbekende dader), maar afgezien daarvan: wat kon je anders verwachten als je je in deze contreien vertoonde – al dan niet met een dubbelloopsgeweer over de schouder – dan norske blikken, vijandige ruggen of zelfs openlijk uitdagend gegrijs? De tijden waarin de mensen hun hoed afnamen en glimlachten en bogen waren voorbij. Voor iedereen, ook voor hen die vroeger waren vervolgd vanwege hun ras of politieke overtuiging.

Onwillekeurig, zoals steeds de laatste maanden, dacht hij ook aan de ellendige geschiedenis die hij, uitgerekend hij, in april had meegemaakt op La Montana, die dag dat hij het in zijn hoofd had gehaald erheen te gaan om te zien of het al opschoot met de nivellering van het terrein.

Een leuke verrassing was dat geweest! Wat een toestand!

Hij zag zichzelf weer zitten aan de kant van een sloot, midden in de uitgestrekte velden, omringd door een stuk of dertig landarbeiders (bekende gezichten, voor het merendeel, sommige al vele jaren...) die met opgeheven houwelen, klaar om hem de schedel in te slaan, onmiddellijke herziening van hun arbeidsovereenkomst eisten. Noodgedwongen had hij dadelijk toegegeven, en advocaat Galassi-Tarabini, zijn rechtskundig adviseur die hij had opgebeld zodra hij in de stad terug was, had zonder enige bedenking ingestemd met

zijn ‘tactiek’. Maar de raad die hij vervolgens van de advocaat had gekregen, namelijk om geen enkele waarde te hechten aan zijn toezegging en bij de carabinieri in Codigoro aangifte te doen van het feit dat hij bedreigd was, had ertoe geleid dat hij er sindsdien niets meer voor voelde om nog een voet op La Montana te zetten (na die dag was het de boekhouder geweest, Prearo, die af en toe naar La Montana ging om met rentmeester Benazzi de nodige berekeningen te maken) en dat aangezien in ’39 het hele bezit van wijlen Leone Limentani op naam van zijn schoondochter Nives was geschreven (Nives Pimpinati, katholiek, arisch en destijds acht maanden zwanger) de directe erfgenamen, zijn zoon Edgardo en zijn weduwe Erminia Calabresi, de ruim vierhonderd hectaren van het landgoed – zo al niet het huis in de via Mentana in Ferrara, waar ze op een of andere manier nog woonden – nu definitief als andermans eigendom moesten beschouwen.

Behalve Galassi-Tarabini, en boekhouder Prearo natuurlijk, had hij niemand ingelicht over het incident op La Montana, ook zijn moeder en zijn vrouw niet. Het was wel zeker dat zijn moeder – als je zag hoe rustig ze was – er tot nu toe niets over had gehoord. Maar Nives? Zou boekhouder Prearo, met wie hij haar zo vaak zag smoezen in het kantoor, haar niet alles al verteld hebben? En wat de landbouwers betrof, het plattelandsproletariaat van Codigoro en omgeving, tot minstens Pomposa aan toe: reken maar dat de plaatselijke afdeling van de Arbeidersbond er dadelijk op ingesprongen was om de mensen van alles aan te praten!

Maar daarom juist: als de zaken zo stonden, wat zou hij dan risico’s nemen, waarvoor deed hij het in godsnaam? Was de lol van het schieten het waard nog meer onheil en wie weet ook fysiek geweld te trotseren? Kortom: wat was belangrijker, de jacht of...?

Ineens besloot hij niet langer te wachten.

‘Het heeft toch geen zin,’ bromde hij misnoegd.

Hij stond op, stapte opzij, boog zich over de badkuip om de kranen dicht te draaien, kwam weer overeind. Een dichte, lauwwarme stoom vulde inmiddels de ruimte.

Bij de deur, voordat zijn hand de kruk omlaagdrukte, vroeg hij zich af of hij er stillerjes vandoor zou kunnen gaan.

Zijn moeder en zijn vrouw had hij de vorige avond al gedag gezegd, na het eten, toen hij zich had teruggetrokken terwijl zij bij de half uitgedoofde houtblokken in de haard van de eetkamer stil zaten te breien. Nee, Rory niet, zijn dochtertje had hij de vorige avond niet gedag kunnen zeggen: hij was om negen uur thuisgekomen van De Unie, en om die tijd lag Rory al minstens een uur te slapen. Maar geen gearzel nu. Als hij om Rory een kusje te geven nogmaals afscheid moest nemen van Nives, in de grote slaapkamer tussen de zijne en die van hun dochter (zijn moeder sliep aan de voorkant van het huis: ver genoeg om hem niet te horen, godzijdank!), nee, alsjeblijft, dan maar zonder dat kusje.

Langzaam opende hij de deur.

Hij maakte licht op de gang, draaide zich om om de deur te sluiten en deed voorzichtig een paar stappen op het linoleum. Hoewel hij Amerikaanse legerschoenen aan had, met zolen zonder spijkers, zette hij zijn voeten uiterst behoedzaam neer. Normaal woog hij zo'n tachtig kilo, maar vandaag, ingepakt in zijn jachtkostuum en met twee zware geweren, de Browning en zijn oude Krupp, een driebander, vandaag was hij vast wel twintig kilo zwaarder. Nives, die altijd licht sliep, zou naar alle waarschijnlijkheid wakker worden en hem roepen zodra de houten vloer onder het lino-

leum maar éven kraakte onder zijn tweehonderd pond.

‘Dgardo!’

‘Stt,’ deed hij instinctief.

Op een of andere manier had Nives hem gehoord. ‘Zeur!’ snoof hij. Als hij niet onmiddellijk naar haar toe ging, zou ze beslist opnieuw roepen.

Hij stak zijn hoofd om de deur van haar kamer, waar het volkomen donker was.

‘Stt! Wat is er? Wacht even.’

Hij wilde niet bij zijn vrouw binnenkomen met die geweren, die patroonriem over zijn buik en alles: vooral niet met de vijfschotsautomaat in het opvallende foedraal van natuurel leer, die hij in weerwil van de aangekondigde plannen tot strenge bezuiniging in september nog had gekocht bij Gualandi, de beste wapenhandelaar van Bologna. Langzaam, ieder gebaar berekenend, deed hij daarom de Browning af en hing hem aan de schouderriem over de kruk van het raam in de gang. Hij stond op het punt hetzelfde te doen met het dubbelloopsgeweer. Maar eigenlijk kon hij zich daarmee wel vertonen, bedacht hij. Nives had hem er al mee gezien sinds de tijd van Codigoro, toen zij nog maar zijn maîtresse was, zodat het haar waarschijnlijk niet eens zou opvallen. Bovendien, om allerlei toestanden te voorkomen (wie weet of ze geen ‘bedoelingen’ had: net iets voor haar om daar nu mee te komen!) was het maar het beste haar meteen duidelijk te maken dat hij weg moest, dat hij helemaal geen tijd had voor een praatje of wat dan ook.

Hij ging naar binnen.

Nives stak juist de lamp op het nachtkastje aan. En terwijl hij, met zijn rechterduim tussen het leer van de schouderriem en de ruwe Schotse wol van zijn jack, naar het midden van de kamer liep, naar het grote tweepersonsbed van kunstig bewerkt, roodachtig hout waarin hij was verwekt, als enig kind, en waarin hij sinds ’39 zo zelden met zijn vrouw had

geslapen, be kroop hem voor de tweede keer die ochtend een vreemd, absurd gevoel. Weer was het net of er tussen hem en de dingen die hij zag een soort dunne, doorzichtige glasplaat schoof. De dingen allemaal dáár, erachter; en hij, ervóór, bekeek ze stuk voor stuk, vol verbazing.

Nives gaapte. Lui hief ze een blote arm op, bedekte haar mond met de rug van haar hand. Haar gouden trouwring, verzonken in de dikke, wasbleke kussentjes van de handpalm, was amper zichtbaar.

‘Hoe laat is het?’

‘Ongeveer tien over halfvijf,’ antwoordde hij, naar haar gezicht kijkend. ‘Ik moet weg.’

‘O moeder, wat zal het koud zijn! Is het koud?’

‘Nee, niet zo erg. Ik denk dat het gaat regenen.’

‘Je neemt toch wel je camouflage-regenjas mee, hè, Dgado!’

‘Die ligt in de auto.’

‘En je rubberlaarzen, die hoge?’

‘Ook.’

Ze keken elkaar aan terwijl ze praatten, hij met zijn handen op de rand van het ledikant, Nives in bed aan de kant waar ze altijd lag, rechts. Maar wat ze zeiden was niet van belang. Het diende ook voor haar alleen om tijd te winnen, om intussen te observeren, te bestuderen, te overwegen.

‘Ik begrijp echt niet wat er aan is om in de winter te gaan jagen,’ vervolgde Nives. ‘Tussen kerst en nieuwjaar nog wel! Wedden dat je terugkomt met een longontsteking?’

‘Welnee, waarom. Als je je maar goed inpakt.’

‘Heb je dan tenminste je wollen ondergoed aan?’

‘Ja. Moeder had ervoor gezorgd dat het klaarhing op de dressboy.’

Hij zei het niet expres, dat kon hij zweren. Niettemin trok Nives een gezicht.

‘Aangezien moeder Erminia altijd zo graag voor je zorgt,’

zei ze, haar hoofd vol krulspelden met kleine rukjes op en neer bewegend, ‘leek het me niet netjes haar te passeren.’

Gelukkig veranderde ze dadelijk van toon.

‘Hoe kun je vijf of zes uur achter elkaar op het water blijven?’ ging ze door. ‘Jezusmina, je zou ook eens moeten bedenken dat je geen twintig meer bent! Ik begin helemaal te rillen bij de gedachte alleen al. Brrr!’

Ze lachte, met toegeknepen ogen. En zijn verbazing groeide terwijl hij, aan het voeteneind van het bed, nieuwsgierig de vorm en alle andere details van dat gezicht bestudeerde. Hij wist best hoe het had kunnen gebeuren dat deze boerendochter van ergens in de dertig, met die grijze, uitdrukkingloze oogjes, die korte, kromme neus als de bek van een roofvogel en die kleine mond daaronder, een dunne, nauwelijks zichtbare bovenlip en een dikke, vooruitstekende onderlip, zijn vrouw geworden was. En of hij het wist! Maar tegelijkertijd, terwijl hij zag hoe ze zich toeleigde op haar rol van stadse dame uit de hoogste kringen die nooit op het platteland is geweest, en al helemaal niet in de Povlakte, kon hij niet geloven dat het waar was. Nives. Nives... hoe heette ze ook weer, van zichzelf? O ja, Pimpinati. Nives Pimpinati.

‘Hoe laat kom je vanavond terug?’

‘Eh... na vijven.’

‘En je neef, ga je daar nog langs?’

Op zich was het niet vreemd dat ze hem zoiets vroeg. Dat hij na bijna tien jaar eindelijk het contact met Ulderico had hersteld (weliswaar alleen telefonisch, met als voorwendsel de vraag of hij iemand met een boot kende die hem op het water kon vergezellen, maar in elk geval was het ijs gebroken), daar had hij geen geheim van gemaakt. Niettemin scheen ze het op een of andere manier een riskante, indiscrete vraag te hebben gevonden. Ze deed alsof het haar koud liet, maar hij kende haar: wie weet wat er in haar hoofd omging. Arme Ulderico. Waarschijnlijk kon ze het hem nog niet

vergeven dat hij in '39 van alles had gedaan om hem ervan te weerhouden met haar te trouwen...

‘Dat weet ik niet,’ antwoordde hij. ‘Misschien.’

‘En eten? Waar ga je eten?’

‘Ik weet niet. Misschien in Caneviè... Of in Codigoro, bij het Bosco Eliceo. Veel keus is er niet.’

Nives trok haar neus op.

‘Bij Bellagamba, die fascist?’ riep ze uit. ‘Bij die vuile rat? Neem me niet kwalijk, hoor, maar ik vind dat je dan veel beter bij onze mensen kunt gaan eten. Laat Benazzi’s vrouw maar iets voor je klaarmaken: een bordje pasta, een stuitje vlees... Per slot van rekening,’ ging ze door, nu met een hardere uitdrukking in haar ogen en op een toon alsof het haar rechtstreeks, persoonlijk aanging, alsof het haar meer aanging dan hem, ‘per slot van rekening is La Montana nog steeds van ons, als ik me niet vergis!’

Waar wilde Nives heen?

‘Ja, ik weet dat ik daar naartoe zou kunnen gaan,’ antwoordde hij met afgewende blik, niet op zijn gemak. ‘Maar als ik dan om drie uur, halfvier, vier uur kom aanzetten, wat bepaald niet onmogelijk is, dan is dat veel te lastig. Voor iedereen. Ik ga liever ergens anders eten. Ik vind wel wat.’

‘Zoals je wilt,’ gaf Nives toe.

Ze glimlachte, perste haar lippen op elkaar.

‘Het is jouw zaak uiteindelijk,’ vervolgde ze. ‘Maar zal ik je eens wat zeggen? Als ik jou was zou ik niet aarzelen om af en toe naar La Montana te gaan, samen met iemand anders eventueel, ik zou me dat plezier niet laten ontnemen! Alles goed en wel, maar door altijd zo voorzichtig te doen, niet lastig te willen zijn, draait het erop uit dat de grond langzaam maar zeker hun eigendom wordt. Met vergunningen en al, wedden?’

Van twee dingen één: ofwel ze wist niet wat hij in april op La Montana had meegemaakt, en in dat geval sloeg dat ‘hun’

(ze zei het, viel hem op, met haar lippen geplooid tot een accent circonflexe) op de landarbeiders in het algemeen, de duizenden Pimpinati's, Benazzi's, Callegari's, Callegarini's, Patrignani's, Tagliati's enzovoort in het hele gebied tussen de stadspoorten van Ferrara en de zee, die al meer dan een jaar 'onrustig' waren; ofwel ze wist ervan, en dan had ze hem de kans willen geven om te praten, zijn hart te luchten, haar in vertrouwen te nemen.

Die laatste mogelijkheid vervulde hem plotseling met een zekere angst. Nives in vertrouwen nemen! Wat moest hij dan zeggen? 'Moet je horen wat boekhouder Prearo me gisteravond heeft verteld,' ging Nives intussen door. 'Hij heeft me verteld dat...'

'Daar gaat het niet om,' onderbrak hij haar. 'Ik heb ook geen zin om nog eens tien kilometer extra te rijden. Bovendien, als het regent loop ik het risico te blijven steken in de modder.'

Zonder plichtplegingen draaide hij zich om en verwijderde zich van het bed.

'Als je pas na vijven teruggaat, kijk dan uit met de mist, hè!' riep Nives hem na.

Hij keek over zijn schouder, gebaarde met zijn hand dat ze zachtjes moest doen.

'Ja, goed, ik zal erom denken.'

Aangezien ze alleen sliep, had ze zich daarop ingesteld. Behalve een prentje van Onze Lieve Vrouw van Altijddurende Bijstand, aan wie de grote kerk op het plein van Codigoro was gewijd, had ze op haar nachtkastje een transistorradio, het naaimandje, foto's van haar ouders, een spel kaarten. Waarom woonden ze nog samen? vroeg hij zich af terwijl hij de slaapkamer verliet. Waarom gingen ze niet scheiden?

Voor de Browning, op de gang, bleef hij even staan, opnieuw weifelend. Hij keek op zijn polshorloge (een Vacheron-Constantin, ook een souvenir uit Zwitserland): vier

uur achtenvijftig. Zo laat al, zei hij bij zichzelf; maar... En in plaats van het tweede geweer om te hangen haalde hij zijn zaklantaarn tevoorschijn en liep naar de deur van zijn dochters kamer.

Hij deed het ganglicht uit, knipte de zaklantaarn aan, drukte de deurkruk omlaag, ging heel zachtjes naar binnen. Scheiden, jawel! dacht hij, zich op zijn tenen voortbewegend in de vage geur van talkpoeder, schoolschriften, krijtjes en boenwas die hier altijd hing. Scheiden. Makkelijker gezegd dan gedaan. Hoe was een scheiding te verwezenlijken? Wat zou je kwijt zijn aan advocaten? Dat kostte nogal wat natuurlijk. En hoe zou hij, die niets meer bezat, het nodige geld bij elkaar moeten krijgen? 'Per slot van rekening is La Montina nog steeds van ons, als ik me niet vergis,' had Nives net gezegd, met de nadruk op 'ons' en op 'vergis'. Beter had ze het niet kunnen zeggen, hoe de zaken feitelijk stonden.

Maar afgezien daarvan: en Rory dan?

Bij haar bedje stond hij stil. Haast zonder te ademen, met een hart dat hij dof in zijn keel voelde kloppen, richtte hij de lichtbundel eerst op het kerstboompje dat in een pot naast het hoofdeind stond en vervolgens op haar lijfje onder de zachte deken van roze angorawol, vanaf de kleine verhevenheid van haar voeten omhooggaand naar haar schouder en de onderkant van haar wang. En terwijl hij haar bekeek, als altijd verwonderd dat ze zo mooi was, Rory, zo levenslustig, zo sterk (haar gezicht leek misschien wel wat op het zijne: vooral de ogen – al waren die van haar groter, héél groot! – en de tekening van de mond), werd hij ineens terneergedrukt door een onzegbare angst, een hopeloze verslagenheid. Hij wist niet waarom. Het was net of iemand hem onverwachts en stilletjes op zijn nek gesprongen was. Alsof hij was aangevallen door een beest.

Hij boog zich over het meisje heen om zacht zijn lippen op haar voorhoofd te drukken en verliet de kamer. Voor de

derde keer kwam hij op de gang. Hij draaide de lichtknop om, keek hoe laat het was. Vijf over vijf. Hij liep terug naar het raam, pakte zijn geweer, hing het over zijn linkerschouder en vertrok. Langzaam, met een gevoel alsof hij zich in een put liet zakken, ging hij vervolgens naar beneden over de donkere wenteltrap die uitkwam in de buitengalerij.

Het was heel koud in de galerij, gemeen, vochtig koud: inderdaad als in een put, als in een onderaards gewelf. De wind kwam bij vlagen binnen door de poort, die Romeo om een of andere reden al open had gezet, en deed het zwarte, smeedijzeren lampje dat aan het duistere vakwerkplafond hing vervaarlijk slingeren.

De conciërge stond daar in de poort naar buiten te kijken, naar de onzichtbare gevel van het huis aan de overkant. Wat was er te zien? Met zijn ronde, enigszins kromgegroeide rug naar hem toegekeerd, als een koppige staker, leek hij niet alleen zijn aanwezigheid niet op te merken maar ook te zijn vergeten dat hij nog koffie moest drinken voor hij vertrok, en bovendien dat hij de motor altijd, vooral in de winter, langzaam moest laten opwarmen, zonder enige haast.

Zijn oude, donkerblauwe Aprilia wachtte midden in de galerij, een somber, vertrouwd silhouet, met zijn neus naar het openstaande hek van de binnenplaats. Hij liep om de auto heen, legde de geweren op het bankje bij de muur tegenover het trapgat, liep terug, opende het rechterportier, schoof achter het stuur. Terwijl hij probeerde te starten (de startmotor werkte niet goed: door de kou waarschijnlijk, maar ook doordat de accu te oud was, net als de rest) hield hij via de achteruitkijkspiegel de roerloze gestalte van Romeo in het oog. In de bijna dertig jaar dat Romeo erbij was wanneer hij 's morgens vroeg de stad uitging had hij zich nog nooit

zo gedragen, dacht hij. Vond hij het misschien vervelend, nu ineens, dat hij net als vroeger juist op zondag voor dag en dauw had moeten opstaan? Was dat wat hij hem duidelijk wilde maken? In een tijd als deze hoefde je nergens meer van op te kijken. Het was in elk geval weer iets nieuws, en alles-behalve leuk.

Na enig gesputter sloeg de motor ten slotte aan. Met moeite, vanwege de patroonriem die om zijn middel zat, boog hij voorover en tastte onder het dashboard naar de pook. Toen hij zich weer oprichtte zag hij tot zijn verrassing Romeo's gezicht vlak vóór zich. Hij stond naast het portier, een beetje gebogen, en keek hem aan van onder zijn oogleden die zo dik waren als van een oude schildpad.

‘Komt u koffiedrinken?’ vroeg hij rustig.

Hij kende de conciërge door en door: stug, knorrig soms, maar absoluut trouw en toegewijd. Gelukkig, dacht hij, met een zucht van opluchting: het was duidelijk dat Romeo niet de minste wrok tegen hem koesterde. Integendeel. Uit de vage uitdrukking van vrolijkheid die rond zijn strakke koken zweemde begreep hij dat hij blij was, innig verheugd en tevreden hem na al die jaren weer op jacht te zien gaan.

Hij stapte uit.

‘Is hij al klaar?’

Romeo knikte. Vervolgens, met zijn kin naar de twee geweren wijzend, vroeg hij of hij ze in de achterbak moest leggen.

‘Als u me de sleutels geeft, leg ik ze allebei in de koffer,’ zei hij.

‘Nee, laat maar,’ antwoordde hij, zo gewoon mogelijk, op een toon die het midden hield tussen vriendelijk en afgemeten. ‘Doe ze maar liever op de achterbank. Dit ook graag.’

Hij deed de patroonriem af en spreidde hem over de armen van de conciërge, waarna hij wegbeende in de richting van